

ספר המרים

או

ערוך הקצר

יכיל בקרבו פתרוני כל המלים הנמצאות במשנה, בש"ס
בבלי, ירושלמי, תרגום אונקלוס, תר' יונתן בן עוזיאל, תר'
ירושלמי, ארמית, מדרש רבה, מד' ילמדנו (תנחומא), מד'
שוחר טוב, מד' שמואל, מד' תהלים, ילקוט, מכילתא, ספרא,
(תורת כהנים), ספרי, תוספתא, פסיקתא, אבות דרבי נתן, פרקי
דרבי אליעזר, שאלתות זוהר, הכל מתורגם בלשון עברית
ואשכנזית, בתכלית הקצור, להקל על הקורא, בדברים מעטים
וברורים.

ונוספו בו מלים רבות אשר לא הובאו בהקודמים,

קרוב לשמונת אלפים מלים.

ונלוה לזה בסוף הספר תולדות המחבר מאת הרב אב"ג.

מאת

יצחק דובער האנעם בן ר' גדליהו ז"ל מווילנא

מחבר ספר "עורך המלים והפתרונים"

שנת תרע"ה לפ"ק

שיקאגא

קאפעריט 1915 ביא יצחק דובער האנעם

ברפוס י. שאפירא, 1127 בלו איילאנד עווענו, שיקאגא, אילל.

A Concise Talmudic-Midrashic Dictionary

**Containing nearly 8000 New-Hebrew and Chaldaic words,
with references, found in the Mishnah, Babylonian and
Palestinian Talmud, Midrashim, Targumim,
Responsa, Zohar, etc., etc., trans-
lated into Hebrew and Yiddish**

BY

ISAAC BEAR CHONES

AUTHOR OF

The Biblical Word-Book and Concordance

Chicago

1915

Copyright 1915 by Isaac Bear Chones.

ISAAC BEAR CHONES

ואלה תולדות יצחק בער האנעם

מהמחזות המעציבים המעוררים ביותר תוגה ומגנת לב כל אנשי רוח המתבוננים על רוח היום המתהלך במחנה ישראל, הוא: העדר החפץ להשגת קנינים נעלים ומאויים רוחניים. בימינו אלה לא נראה בין רועי אמונה גבורי כח אשר לאמונה יגברו בארץ, כאשר ראינו לפני שנים עשרות, וכן לא נמצא היום בין המשכילים איש משכיל על דבר אמת ותושיה ונותן את נפשו על הרעיון הממלא את לבו. אין קורא בשם רעיון נעלה ואין מתעורר בצדק להחזיק בימין דעה נשגבה. באין חזון לב יפרע עם, ובכל פנות שהננו פונים הננו רואים יד המטריליזם בכל משלה, והתגברות התאוה ההוללה אל הנאות עוברות וקניני הנוף תסיה גם את דעת בני העליה המעטים מכל התעוררות והתרוממות הרוח לדבר טוב ומועיל בקרב עם.

הקפאון וקריירות הרוח גברו ביותר בין בני עמנו אשר עין הדעת היה להם לעץ החיים; המשכילים האלה אשר אמרנו בצל חכמתם נחמה, אלה שאין לבם טרוד להשיג טרף לביתם, שהשלוש באהלם ודעתם ושעתם פנויות להתבונן על כל הנעשה בישראל, אין איש מהם חולת על שבר בית יעקב וגם תדאב נפשם בסתר לבם על כי נולדו על ברכי עם עני ודל... רק זעיר שם זעיר שם אחד בעיר ושנים במדינה נמצא גם מבני העליה שלנו אשר לבם בוער באש תמיד שלהבת יה לחכמת ישראל, ולא תתן דמי להם עד כי אין מנוחה להם בעולם הזה, וכל ימיהם ירדפו לחקור, לדעת ולהבין דברי אלהים חיים וחכמיו מהורות עברו...

אחד מהיחידים השרידים האלה הוא החכם התייר הגדול בכתבי הקדש, ר' יצחק בער האנעם, הוא האיש חי רב פעלים המופר ומונה, ויודע לצרף את האותיות שבתורה נביאים וכתובים, ויחד עם כל מוקירי חכמת ישראל הנני עולה הבמתה לקיים מצות "והדרת פני זקן" זה שקנה חכמה ודעת, לספר תולדות בן עניים זה אשר ממנו יצאה תורה ואורה לכל חובבי שפת עבר ודקדוקה, ועוד ירו נמויה להעשיר

להעשיר את ספרותנו העתיקה. הוא האיש הדגול מרכבה אשר בו נתקיים מאמר חז"ל: זקני תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים דעתם מתישבת עליהם.

ר' יצחק בער חננים נולד בשנת ת"ר שמונה עשרה לירח אדר שני בעיר גדולה של חכמים וסופרים ווילנא העדה העתיקה בקהלות ישראל, ירושלים דלימא, להורים עניים, ומאביב נעוריו נכרו בו סימני כשרונות נעלים, אך אבותיו כמעט שהסיתו דעתם מבנם זה, אחרי כי לא היה לאל ידם לשכור לו מורה אשר יפתח את כשרונות הנער. אולם בדרך נס ואורח פלא נתחדע לגאוני ווילנא אז. ר' זלמן זאב מ"מ ומו"ק, והאחים הגאונים ר' בצלאל הכהן ור' שלמה זצ"ל, והמה הכירו בו כי ברכה בהנער הזה, לקחוהו אל ביתם, והורוהו דרך ראשית למודים, התלמוד, ונושאי כליו. והמה התנו לו דרך ההגיון והבקרת בלמוד הגפ"ת, ותורתם הכתה כה שרש בלבו עד כי כל ימיו לא מש מאהלה של תורה, והבקרת וההגיון היו לו לאור מאיר בכל הליכותיו מאז ועד עתה. אולם גם השכלת ווילנא אז יחד עם משכיליה וחכמיה לקחו לב ריב"ח שבי וילך גם אחריהם, ולא היו ימים מועטים עד שיצא שם ר' יצחק בער לתהלה ולתפארת, וכל חכמי ווילנא והמשורר הגדול אד"ם הכהן והחוקר רש"י פיין והרב החכם ר' מרדכי פלונגיאן והרב המבקר החרוץ הנודע בשמו הספרותי "קב הישר" ר' צבי הירש קאצענעלענבויגן התהלכו אתו כאח וזרע, ובעזרתם נתמנה אז למגיה בבית הדפוס של החכם פיין משנת תרכ"ב עד תר"ל, ואח"כ בבית הדפוס של האלמנה והאחים ראם משנת תר"ל עד תר"ם.

בימי כהונתו בתור מגיה בבית הדפוס היותר מפורסמים בישראל, עברו תחת שבט בקרתו והגהתו למאות ספרי הלכה שו"ת וחדושים בגפ"ת מגאוני עולם בתקופת העברה. ואיה סופר איה מונה מספר ספרי השכלה אשר פרו ורבו אז בימי ראשית בכורי ההשכלה, שהגיה ריב"ח. ויותר מהמה און וחקר והעיר הערות למאות בהספרים אשר נתנו על ידו להגיה, וכל החכמים והמשוררים מחברי הספרים, לקחו את דבריו כדברי אומריטט נאמן, ויזכרו את שמו לתהלה בספריהם, וכלם במזא

במחו על חכמתו, חכמת הלשון, כי באור בקרתו יגיה עליהם ויאיר להם את חשבת השגיאות בדקדוק והגיון.

בשנת תרנ"א עזב את רומיא ארץ הדמים, ובא לאמעריקא, פה בשיקאגא, פה מצא לו כר נרחב לבצע את אשר זמם עוד בהיותו בוויילנא. והוא: להוציא לאור את ספרו הנעלה, "עורך המלים והפתרונים", הספר הזה יכיל בקרבו כל המלים הנמצאות בתנ"ך, ע"פ א"ב כסדר, ואחר כל מלה יבוא המראה מקום, שרש, גזרה ובנין, וגם פתרון המלה בשפת אשכנז, (ועשרים שנה נמשכה עבודתו). אולם מחשבתו המוכנה לא נתקיימה כלה, ולא עלתה בידו להוציא לאור בשלמותו, ורק את האותיות א' ב', ולא יותר. רעש גדול נעשה אז במחנה המשכילים, וכל חכמי ורבני אמעריקא יצאו לקראתו בשירות ותשבחות, וגדולי הבלשנים גמרו עליו את ההלל הגדול. ויתר חלקי הספר הגדול מונחים אצלו מוכנים ומסודרים לדפוס, אולם האמצעי היותר גדול חסר לו. חסרון מרגש אצל רוב חכמי ישראל. "אין כסף לאדון זה" זה הוא הכת קול היוצא מבית גניו של החכם ר י ב " ח זה, והיא שגרמה להמרגלויות הרבות שיאבדו ח"ו מתוך הקהל המחכה לאורם... אוי לאותה בושע! עם הספר, עם ישראל! מכבד ומוקיר תורתו וחכמתו, ומעלים עין מחכמיה ונושאי דגלה...

אחרי ראותו כי מן הנמנע הוא אצלו להוציא לאור את הספר הנ"ל בשלמותו, אז קבל את הטוב במעוטו, ויוציא לאור עולם את ספרו השני "ספר המלים הוא הערוך הקצר", הספר הזה יכלול בקרבו קרוב לשמונת אלפים מלים מש"ס בבלי וירושלמי ומדרשים וגם מהזוהר וכו' (ועבודתו נמשכה ח"י שנה) (*). מי יוכל לתאר את גודל העבודה אשר עבד בו המחבר החכם עד אשר זכה לראותו כלול בהדרג, כמה לילות עמל מנו לו הח"י שנה אשר עבד במו, כמה נטפי יזע, אנלי דם, ורסיסי רעל מחולים במי מנוחות החכם הזקן הזה!!! וכל ישעו וחפצו לעת זקנתו בהוצאת

(* גם העיר הערות, והשגות על ס' "מסלול" לר' חיים קעסלין, וחבר ס' "קצור כללי הדקדוק" הנספח לסדר "חנוך תפלה" בדפוס "ראם", והעיר הערות בתלמוד לשון עברי עם פי' "יתרון לאדם" הגקובות שם בשמו (תררי"ב). אב"ג.

בהוצאת הספר הזה, כי אולי ממנו יהיה לו עזר לתוצאות יתר חלקי הספר הגדול הנ"ל אשר עוד לא זכה לראותו עוד לאור באור החיים.

אלה הם תולדות החכם המופלא ר' יצחק בער האנעם, יושב באהל של תורה מאביב ימי נעוריו עד זקנה ושיבה, זה יותר מיובל שנים אשר לא הניח עמו מידו וככתו אז כן כחו עתה בבקרת והגיון, לא פג מעמו ולא נמר ריחו. לא מלחמות החיים ושואנם והמונם נשמע מפי גבר חכם בעוז זה, לא דברי איש הרודף אחרי המאויים הזמניים, אחרי הכל נדף הכבוד המדומה, הננו רואים בתולדות החכם הזה, כי אם הגיוני לב עברי, אור תורה לו זרוח והמאור שבה הוא ששון ישעו, נשמת חייו ולכל בה חיי רוחו. אם עוד לא נדעכו בקרבנו זיקי אהבה לתורתנו ולחכמתנו, החובה על כל איש ישראל המוקיר את חכמיו לקדם את פני החכם הזה בכרכת טוב ולהביא לו ברכה לכלכל את שיבתו ולהוציא לאור את ספרו גדול הערך אשר רבים צריכים לו, והיתה זאת לאות תודה להחכם הישיש אשר החיה את חכמת ישראל ונפשו לא חיה.

בטרם אצא את פני הקוראים, אשא כפי לברך את החכם הישיש ר' ב"ח כי יחזק ה' כחו ויאמץ לבו לבצע את אשר החל, ותחזקנה ידיו לעבוד עבודתו באמונה לעם ישראל שפתו וספרותו.

אברהם בער גאלדענמאן.

רב בניהכ"נ שעת בני ראובן פה שיקאגא